

τὸ εὑρίσκειν εἰς τὸ νοσοκομεῖον· ἀλλὰ δὲν
πρέπει ν' ἀνησυχῶμεν περὶ τῆς ψυχῆς,
ὅταν οἰκεία συνειδήσει ἐνεργεῖ· διότι τὸ
σῶμα μόνον ἀποκαθίστησιν αὐτὴν ἡλίθιον.

Μετακομισθὲν εἰς τὸ νοσοκομεῖον, τὸ σῶμα τοῦ νυκτοφύλακος κατετέθη εἰς τὴν αἵθουσαν τῆς ἀνατομίας, καὶ ἐκδύοντες αὐτὸ ἀφῆρσαν καὶ τὰς πηλοδιατίδας. Τότε παρευθὺς ἡ ψυχὴ συνηνώθη μετὰ τοῦ σώματος, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀποκατασταθεὶς ἄρτιος, ἐγένετο πολὺ καλὰ εἰς τὴν ὑγιεῖαν του. Διεκήρυξεν ὅτι ποτὲ εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν δὲν ἐπέρατε χειροτέραν νύκτα, καὶ ὅτι ὅλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου ἂν τῷ ἔδιδον δὲν θὰ συγκατένευε νὰ πάθῃ τὰ αὐτά. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἔφυγε τοῦ νοσοκομείου· ἀλλ' αἱ πηλοδιατίδες ἔμεινον ἐν αὐτῷ.

(Κατὰ τὸ δανικὸν τοῦ Andersen.)

Ἔπεται τὸ τέλος. Ν. Γ. Π.

Τὴν παρελθοῦσαν Τρίτην, 21 Μαρ-
τίου, διεχύθη εἰς τὴν πόλιν αἴφνης ὅτι
ὁ πολύτιμος ἡμῶν φίλος, ὁ πολυμαθὴς
καὶ μεγαλόνομος νέος Δημήτριος Παπαρ-
ρήγόπουλος, ἐξέπνευσε τὴν νύκτα ἐκ
κεραυνώδους ἀποπληξίας τοῦ ἐγκεφάλου.
Οὐδέποτε ἴσως ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν
συνησθάνθη τοσοῦτον ἀλγεινὴν καὶ βα-
θεῖαν τὴν ὁδύνην ἐπὶ τῷ θανάτῳ νέου
ἀνθρώπου, διότι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ
ἀρίστου τούτου βλαστοῦ τῆς νέας γε-
νεᾶς, οἱ γονεῖς τοῦ ὅλου ἔθνους εἶδαν
σβεννυμένην μεγάλην ἐλπίδα καὶ ἡ
ἀπανταχοῦ Ἑλληνικὴ νεότης ἀπολλύ-
μενον ἓνα ἀρχηγόν. Ὅ,τι καὶ ἂν εἴπω-
μεν περὶ τοῦ Δημητρίου Παπαρρήγο-
πούλου εἶνε πάντοτε ἔλασσον τῆς ἀλη-
θείας καὶ τοῦ δικαίου· διότι ἦτο ἀλη-
θῶς, πράγματι δηλονότι καὶ οὐχὶ κατὰ
πρόληψιν, μεγάλη καὶ εὐρυτάτη διά-
νοια, ἥτις ἐκ τῶν πρώτων κρινομένη
ἀκτίνων τῆς ὑπέσχετο συγγραφέα τινὰ
ἐξ ἐκείνων οἵτινες γίνονται ἔπειτα κτῆ-
μα τῆς οἰκουμένης καὶ οὐχὶ τῆς ἰδίας
μόνον πατρίδος των. Εἶνε σχεδὸν ἀνα-
ρίθμητα τὰ ποικίλα πνευματικὰ ἔργα
ἃ περ ἐδημοσίευσεν, εἶνε δ' ἀληθῶς θαν-

μασία ἢ περὶ τὰ μᾶλλον διάφορα θέ-
ματα τῆς ἱστορίας, τῆς φιλοσοφίας καὶ
τῆς ποιήσεως ἐπιτυχῆς αὐτοῦ ἐνασχό-
λησις. — Ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιταφίω-
λόγων καὶ ποιήσεων αἵτινες ἀπηγγέλ-
θησαν πρὸ τοῦ νεκροῦ του, τὸ ἡμέτερον
περιουδικὸν, ὡς εὐγνωμοσύνης καὶ φιλίας
φόρον πρὸς τὴν πεφιλημένην μνήμην
καὶ τὴν μεγάλην σκιὰν τοῦ ἀποθανόν-
τος, δημοσιεύει τὸν κατωτέρω λόγον
ὅστις, καίτοι γεγραμμένος ἐν ἀληθεῖ
σπαραγμῷ τῆς καρδίας καὶ οἶονεὶ ὡς
πληγῆς ἀναφώνημα, εἶνε οὐχ ἥττον ἢ
ἀκριβῆς εἰκὼν τῶν συναισθημάτων τῆς
ἀδελφῆς τοῦ ἀποθανόντος νεότητος ἣτις
μετ' αὐτοῦ συνεβίωσε, μετ' αὐτοῦ συνη-
γωνίζετο καὶ μετ' αὐτοῦ συνεβάδισε τὸν
ἔσχατον μέχρι τοῦ τάφου περίπατον,
ἀλλὰ κρατοῦσα εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς
νεκρὸν τὸν Δημήτριον καὶ ἀκράτητα εἰς
τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς τὰ δάκρυα.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

ΛΟΓΟΣ

Ἐν τῷ κοιμητηρίῳ Ἀθηνῶν

Πρὸ τοῦ νεκροῦ

Δ. Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ઉપર

Σ. Ν. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ.

Θὰ ᾗτο ἀληθῶς πέραν τοῦ πιθανοῦ, φί-
λοι μου, ἂν αἴφνης τὴν πρωτὰν τῆς πρώτης
Μαΐου μεθαύριον, ἐρχόμενοι πρὸς τοὺς κή-
πους τοῦ Ἰλισσοῦ, ἐθεώμεθα ἀντὶ τῶν καλ-
λιχρόων καὶ εὐωδῶν ἀνθέων, ἀντὶ τῆς μελι-
χίου καὶ λεπτῆς αὔρας, πλατεῖαν σινδόνα
χιόνος, ἄγριως καὶ ἀπηνῶς μυκώμενον τὸν
βορρᾶν· οὐδαμῶς θὰ ἐπίστευέ τις αὐτὸ λε-
γόμενον, ὁπτικὴν θὰ ἐλέγομεν αὐτὸ ἀπάτην
καὶ τοὶ βλέποντες. Ἄλλ' ἐν τούτοις, τῆς
ἐν τῇ φαντασίᾳ ταύτης στυγεραῆς εἰκόνης,
ὀλιγώτερον πιθανὴ καὶ πλειότερον μυθώ-
δης παρίσταται ἡ πικρὰ ἀλήθεια, ἡ πρὸ
τῶν ὁρμμάτων μας ὡς πλατεῖα χιόνος
σινδῶν ἐκτεινομένη καὶ ὡς ἄγριον βορέως

πνεῦμα εἰσορμῶσα καὶ σπαράσσουσα τὰς καρδίας ἡμῶν ἀπάντων, ἡ σαφὴς καὶ γυμνὴ καὶ στυγερά ἀλήθεια, ὥς ὁ ὀρθὸς βράχος πρὸ τοῦ ἐκτείνοντος ναυαγοῦ ἐκείτης χεῖρας, ὅτι ὁ πλήρης ζωῆς καὶ νεότητος, ὁ πλήρης ποιήσεως καὶ σοφίας, ὁ Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος, ὁ ἔτι χθὲς φίλτατος καὶ ἀδελφὸς ἐν μέσῳ ἡμῶν ἀναστρεφόμενος, ὅτι οὗτος κεῖται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας σήμερον νεκρὸς, νεκρὸς, νεκρὸς.

Νεκρὸς!... Ὑπάρχουσι θάνατοι οἵτινες ὁμοιάζουσι καὶ εἶνε δολοφονία, δολοφονία τῆς φύσεως κατὰ τῶν τέκνων τῆς, ἀγρία νίκη τῆς σκιᾶς καὶ τοῦ ἀγνώστου κατὰ τῶν μεγάλων καρδιῶν καὶ τῶν μεγάλων πνευμάτων ἐν τῇ κονίστρᾳ τοῦ τῆς ζωῆς ἀγῶνος. Ναὶ, ὁ Δημήτριος ἀπέθανεν ὡς μαχητὴς ἐν πολέμῳ· ἀντὶ σφαίρας μολύβδου, διήλθε τὰ στήθη του κεραυνὸς καὶ κεραυνὸς μυστηριώδης, ἀόρατος, ἀγνωστος, σιωπηλὸς καὶ δόλιος, ὥς ἦτο οὗτος μαχητὴς γιγαντώδης, μαχητὴς οὐράνιος. Ὅχι, ὅχι· ἡ φύσις ἦν ἡγάπησεν, ἦν ἐλάτρευσε καὶ ἀνύμνησεν ὁ ποιητὴς ὡς μητέρα, προσηνέχθη πρὸς τὸ πιστὸν καὶ μεγαλόδουλον τέκνον τῆς ὡς ἀνίλεως μητρὶά· ὑπάρχει εἶδος σκοτεινοῦ καὶ ἐναγοῦς φθόνου, ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ Δημητρίου, φίλοι μου· φθόνου τοῦ ἀπαισίου πνεύματος τῆς ἀνθρωπίνης ἀτελείας, τοῦ βασιλάνου δαίμονος τῆς ἀνθρωπίνης ματαιότητος, τῆς ἀνηλεοῦς ἐκείνης μάστιγος πάσης ὑπεροχῆς ἦν οἱ καλοὶ πρόγονοι ἀπεκάλουν Νέμεσιν, τοῦ ἡλιθίως, ἔστω καὶ κατὰ νόμους ἀνεξερευνήτους τῆς φύσεως, λειτουργοῦντος κεραυνοῦ ὅστις καταβαίνει καὶ καίει κατὰ προτίμησιν τὴν ὑψηλὴν πλάτανον καὶ ὅχι τὸν ἔρποντα θάμνον, τὸν σταυρὸν τῶν κωδωνοστασίων καὶ ὅχι τὰς ἐπηρμένους ὀφρεῖς τοῦ ἑκατομμυριοῦχου. Τυφλῶς ὅμως δι' ἡμᾶς λειτουργεῖ ὁ κεραυνὸς οὗτος, ὅθενδῆποτε καὶ ἂν ἔρχεται ὅπουδῆποτε καὶ ἂν κλίνη ὑπήκοος καὶ δοῦλος· ἡλιθίως ἔτι, διότι ἦτο ὅχι φθόνος πλεόν, ἀλλὰ πλειότερόν τι ἐν ταῖς βουλαῖς τῆς σκοτεινῆς Νεμέσεως ὁ θάνατος τοῦ Δημητρίου Παπαρρηγόπουλου, ἡτότι φρικτὸν σήμερον ἐν μέσῳ τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος, τοσοῦτον ἀγωνιστικῶς ζητούσης νὰ εὕρῃ τὰ ἀληθῆ καὶ μεγάλα τέκνα τῆς, νὰ κεραυνωθῇ ὁ μεγαλοφυέ-

στερος ἴσως αὐτῆς υἱός, ὁ Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος. Ἦτο δίκη ὅχι δικαία τοῦ ἀνευθύνου καὶ βασιλάνου αὐτοῦ δαίμονος, νὰ θανατώσῃ τὸν λαμπρότερον τῆς νέας μητρὸς Ἑλλάδος βλαστὸν, ἐνῷ τόσα καὶ τόσα διαπρέπουσιν ἐν μέσῳ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἄχθη τῆς γῆς, ἄνευ νοῦς, ἄνευ καρδίας, ἄνευ ἀρετῆς, ἄνευ τινὸς ὀρρενωποῦ καὶ μεγάλου αἰσθήματος, ὁπότε τόσον εὐχερῆς καὶ δικαία θὰ ἦτο ἡ θανάσιμος ἐκλογή!

Διότι ὁ θάνατος τοῦ Δημητρίου Παπαρρηγόπουλου, ὦ Ἀθηναί, πόλις οὐχὶ πλέον τῶν καλλιτεχνῶν, τῶν ἡρώων καὶ ἐπιστημόνων, ἀλλὰ πόλις τῶν ἐμπόρων, ὁ θάνατός του εἶνε ἐν μέρει προεξόφλησις τοῦ μέλλοντος τῆς πανελληνίου πατρίδος. Ἐκ τοῦ συγχρόνου πνευματικοῦ οὐρανοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Δημητρίου σβύνεται σήμερον ὁ μέγας καὶ φωσφόρος ἀστὴρ, ὁ γλυκὺς ἄγγελος τῆς πρωΐας, ὁ Ἑωθινός. Καὶ ὁ θάνατός του ἀνηλεὲς, καὶ τοσοῦτον δόλιος, εἶνε ῥάπισμα τῶν σεμνῶν τῆς ἀνθρωπότητος ἐλπίδων, εἰς ἀκόμη δισταγμὸς εἰς τὰς μελέτας τῶν φιλοσόφων, εἰς τὰς πεποιθήσεις τῶν χριστιανῶν, εἰς τοὺς ῥεμβασμοὺς τῆς ποιήσεως, ἡτις ἐβλεπεν ὅτι ὁ Δημήτριος ἐν μέσῳ τῆς νέας γενεᾶς τοῦ ἑλληνισμοῦ ἦτο ἡ κατ' ἐξοχὴν κεφαλὴ. Ἦτο μικρὸν ἀπεικόνισμα τῆς κεφαλῆς ἐκείνης τοῦ Διὸς ἡτις συνελάμβανε καὶ ἔτεκε τὴν κάθοπλον Ἀθηνᾶν, —διότι ὁ Δημήτριος ἦτο δημιουργικὴ μεγαλοφυΐα, νοεῦσα ἀδιαλείπτως καὶ ἀδιαλείπτως παράγουσα, μελετῶσα ἀδιαλείπτως γνωστὰ καὶ ἀποφέρουσα ἐν τῷ κόσμῳ ἄγνωστα καὶ θαυμάσια, ἀναλύουσα ἀδιαλείπτως μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων τὰ δεδομένα καὶ ὑποκείμενα ἔργα τῆς διανοίας καὶ ἐν τούτοις συλλαμβάνουσα καὶ ἀποτίκτουσα νέα δημιουργήματα, ὅλως πρωτότυπα, ὅλως μεγάλα καὶ χαρίεντα, ὅλως ἴδια καὶ φέροντα πρὸς τὴν γραφὴν τοῦ ὀνόματός του τοῦ ἰδίου σφραγίδα ταλμηροτάτου πνεύματος. Ὅχι ὁ φιλόπατρις ἱστορικὸς, ὅχι ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ μόνη, ὅχι ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ τὸν Δημήτριον Παπαρρηγόπουλον ἀπόλλυσι καὶ κηδεύει καὶ κλαίει σήμερον ἅπασα ἡ Ἑλλάς· καὶ ἔτι πλέον· τὴν ἀπώλειαν σήμερον ταύτην, ὦ ἀγαπητὲ Δημήτριε, ὦ τέκνον φίλτατον

τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ποιήσεως, θέλει θρηνεῖ καὶ ἡ μέλλουσα ἐκείνη Ἑλλάς, ἡ μεγάλη Ἑλλάς τῶν ἐλπίδων μας, διότι ἡ σὴ καλλιτόκος καὶ πλατυτάτη διάνοια ἐν μέσῳ τῆς σήμερον γενεᾶς ὁμοιάζει τὸν λέοντα ὅστις γεννᾶται λέων ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο μόνος. Διότι σὺ, Δημήτριά, μελετῶν ἐν τῇ περὶ Ἀθανασίας ὁμιλίᾳ σου τὴν ἀρμονίαν τοῦ παντός καὶ ἐν τῇ Ἀγορᾷ σου τὴν ἱλαρότητα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ, ἐναγκαλιζόμενος εἰς τοὺς Χαρακτῆρας τὴν λατρείαν τῆς τέχνης καὶ ἅμα ὑπερασπίζων εἰς τὰς κωμῳδίας σου τὴν πτωχὴν πατρίδα, βυθιζόμενος περιπαθῶς ἐν τῷ ἰδανισμῷ εἰς τὰς ποιήσεις σου καὶ εἰς παρελθόντα ἐθνικὰ μεγαλεῖα ἐν τῷ Ῥωμανῷ Διογένει, ἐνῷ ἅμα ἐλειτουργεῖς πιστῶς εἰς τῆς Θέμιδος τὸν ναὸν καὶ συνέγραφες ἐν καταπληκτικῇ ἐργασίᾳ τὴν ἱστορίαν τῶν Ῥωμαίων, κατεδείκνυστο τὸ φωτεινὸν καὶ ἥρεμον, τὸ βαθὺ καὶ ἀσφαλές, τὸ αἰθέριον καὶ τανυσίπτερον, τὸ πλήρες εὐσταθείας ἅμα καὶ γαλήνης καὶ ἡρωϊσμοῦ ἐκεῖνο πνεῦμα, τὸ βαρύνον τὰς περὶ τῶν θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων τρίβους τόσον ἀσφαλῶς ὅτον ἐν τῷ βρεῖ βηματισμῷ του ἐπὶ τῆς γῆς ὁ γενναῖος στρατιώτης, τὸ ἔφηθον ἀλλὰ καὶ ἀδελφὸν ἀνηγγέλλετο πνεῦμα τῶν μεγάλων ἐκείνων ἐστιῶν αἵτινες πλήρεις καὶ περιφανεῖς ἐξέλαμψαν εἰς τὰς ὄντως θείας κεφαλὰς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Γκαίτε. Ἀλλ' ὅμως, οἱμοὶ σὲ, Δημήτριά, σὲ ὕμνωδὲ τοῦ Ὀρφέως, σὲ τῶν Ὀνειρῶν οἰωνοσκόπε, σὲ ἀναχωρητὰ τῶν παρελθόντων ἐν τῇ ἱστορίᾳ αἰώνων, ἡ Εἰμαρμένη ἐξ ἐνέδρας ἐκεκράνωσεν ἔτι νέον, καὶ εἰς τὸ ἀγλάισμα τῆς ἑλληνίδος σήμερον νεότητος ἐσταμάτησε καὶ κατέσβεσε τὸν μέλλοντα τέλειον ἄνδρα, τὴν ὑποφώσκουσαν αἴγλην τῶν φώτων καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν εὐθέως χωροῦσαν εἰς τὴν καλλίστην αὐτῆς πλήρωσιν.

Χαῖρε, Παπαρρήγόπουλε! Προσφωνῶ σοι τὸ ὕστατον τοῦτο καὶ κολλᾶται εἰς τὰ χεῖλη μου ἡ φωνή!.. Ὅμως ὁ θάνατός σου εἶνε ἀνώτερος τοῦ πλατωνικοῦ Φαίδωνος· πολλάκις ἀνέγνωσα αὐτὸν, ἀλλ' ἐσιώπησα καὶ εὔρον ὅτι πλειοτέρα ἐν ἐμοὶ εἶχον καὶ ἄνευ αὐτοῦ πεποιθήσιν· ἀλλ' ὅτε βλέπω

νὰ κρύπτεται ὑπὸ τὰ χρώματα τοῦ θανάτου τοσοῦτον φωτεινὴ καὶ τολμηρὰ ὥς ἡ σὴ διάνοια, διακρίνω τὴν βουλήν τοῦ Θεοῦ τεκμηριοῦντος τῷ κόσμῳ ὅτι ἔστιν ἀθανασία καὶ ἔστιν οὐράνιος κόσμος πέραν τοῦ τάφου. Ἐν τῷ θανάτῳ τοιούτων ὥς σὺ ἀνθρώπων, ἀποκαλύπτεται ὁ Θεὸς συγγράφων καὶ παραδίδων εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὸν Φαίδωνα τοῦ, τὸν περὶ Ἀθανασίας ψυχῆς λόγον τοῦ. Πῶς ἄλλως, πῶς ἄλλως δύναται νὰ πεισθῇ τις ὅτι χάνεται καὶ πεννύχιον καὶ ἄνευ κλῆν ὀνειρῶν ὕπνον κοιμᾶται, ὅτι σβύννεται ὑπὸ τὸν τάφον τέλος τόση νόησις, τόση βούλησις, τόση αἴσθησις, αἴσθησις τῶν λεπτοτάτων γραμμῶν τοῦ παντός, τῶν σκοτεινοτάτων μυστηρίων τῆς δημιουργίας, ὥς ἦτο ἡ σὴ κλῆσις καὶ λατρεία, Δημήτριά, ἡ σὴ δύναμις τοῦ νοός καὶ τῆς ψυχῆς σου ἀνάτασις; Πιστεύω ἐν τῷ θανάτῳ σου τὴν ἀθανασίαν καὶ πιστεύω σὲ, ἄνδρες φίλε, πολλῷ ἡμῶν εὐτυχέστερον, διότι σήμερον συναντᾷς καὶ χαιρετίζεις τοὺς μεγάλους ἐκείνους προγόνους οὓς καὶ ζῶν ἐκ τῶν τάφων ἀνείλκυες καὶ μεθ' ὧν ἐν τοῖς ποιήμασί σου συνωμῖλεις, διότι σὺ εἶχες γεννηθῇ ἐκείνων σύγχρονος ὅπως σήμερον διατελεῖς συνομιλητῆς καὶ φίλτατος αὐτῶν υἱὸς εἰς τὴν χώραν τῶν Εἰλυσσίων. Καὶ εἰ μὴ ἡγάπων τὴν Ἑλλάδα, θὰ σοὶ ἔλεγον ὅτι ἔκαμες ἄριστα ν' ἀποθάνης, ἀνθ' ἡμῶν ἐκείνους τοὺς μεγάλους τῆς ἀρχαιότητος προελόμενος ἄνδρας εἰς οὐρανίαν συμβίωσιν· πῶς ὅμως νὰ σοὶ εἶπω τοῦτο, ὅταν οὐχὶ μόνον ἐγὼ, ὁ πρὸς σε φίλτατος, ἀλλὰ καὶ ὁ ὕστατος τῶν συμπολιτῶν σου στρέφων περὶ αὐτὸν τὸ ὄμμα θὰ ἔβλεπε κλαίων ὅτι εἰς τὸ μέτωπόν σου, τὸ ἐτι νεαρώτατον, ἡ πατρίς ἀπόλλυσιν ἓνα πατέρα καὶ οἱ τάφοι, οἱ εὐδαίμονες οὗτοι καὶ ζηλότυποι τῆς Ἀττικῆς τάφοι, κερδίζουσιν ἀκόμη μίαν δάφνην, τόσον φιλτάτην καὶ τόσον ἀμάραντον!

Χαῖρε καὶ πάλιν, ὦ φίλτατε Δημητράκη! Οὐδ' ἔρχεται μοι εἰς τὰ χεῖλη νὰ σοὶ εὐχηθῶ τὴν γῆν ἐλαφράν. Τόσων μελετῶν, τόσων αἰσθημάτων, τόσων γνώσεων, τόσων ἀγωνιῶν, τόσων ὀνειρῶν, καὶ πόθων τῆς ζωῆς σου, πάντως ἡ γῆ αὕτη ἐλαφροτέρα σοι καὶ γλυκυτέρα τυγχάνει, πολλῷ πλειότερον

βαρύνουσα ἡμῶν τῶν ἐπιζώντων τὰ στήθη, οἷτινες τοιούτου θησαυροῦ ἐστερήθημεν, ἢ τὴν ἄνευ παλμοῦ καὶ αἰσθήματος πλέον καρδίαν σου, μετανάστα τῶν οὐρανῶν, Δημήτριε Παπαρρηγόπουλε!

ΠΕΡΙ ΠΟΛΕΜΟΥ *)

ΥΠὸ ΠΟΙΚΗΛ ΕΠΟΨΙΝ.

Τιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ συλλόγου τούτου διὰ τῆς ἐγγραφῆς μου ὡς μέλος παρέδρου, ἐθεώρησα καθήκον ὅπως καὶ ἐγὼ ὁμιλήσω ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, ἀφ' οὗ πολλοὶ πρὸ ἐμοῦ κύριον ἔργον ἔχοντες τὴν περὶ τοὺς λόγους ἀσχολίαν ἀξιολόγους ὁμιλίας ἀπήγγειλαν.

Οὐδόλως ἀξιῶν ἐγὼ νὰ διαγωνισθῶ πρὸς οἵανδήποτε, κατὰ τὸ λέγειν ἔσομαι λίαν εὐχαριστημένος, εἰάν, ἐν ὅλῃ τῇ λεκτικῇ ἀδυναμίᾳ τῆς ὁμιλίας μου, ἀνευρεθῇ που ἀξία τις εἰς τὴν οὐσίαν.

Θέμα τοῦ λόγου μου ἐξελεξάμην τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ μὴ ἐκ τοῦ θέματος ὑπολάβητε, Κύριον, ὅτι, ἐγὼ ὁ τὴν ἐπιστήλην τοῦ πολέμου παιδιόθεν διδαχθεὶς, ἔρχομαι συνήγορος τοῦ ἐπαγγέλατος ὅπερ ἡσπασθην, ὅπως ἐξυμνήσω τὸν πόλεμον, ὡς ἰατρός τις τὴν ἱατρικὴν ἢ νομικός τις τὴν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου. Οὗτοι δικαίως ἤθελον προσφέρει θυμιάματα εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ τὴν Θέμιδα, ἀλλ' ἐγὼ, εἰάν ἀποκλειστικῶς συνηγόρουν ὑπὲρ τοῦ πολέμου ἐν λήγοντι ΙΘ' αἰῶνι, ἤθελεν φανῇ ὑπισθοδρομήσας εἰς ἐποχὴν ἀγριοτάτης τοῦ ἀνθρώπου καταστάσεως εἰς ἐποχὴν, ἣτις οὐδέποτε ἴσως ὑπῆρξεν.

Οὐχί· θέλω ἐξετάσει τὸν πόλεμον ὑπὸ φιλοσοφικὴν ἐποψίν, καὶ ὡς ἀναγκαῖον κακὸν, ὡς ἐκφράζονται οἱ εὐνοϊκώτεροι πρὸς αὐτὸν καὶ ὡς κακὸν φευκταῖον, ὡς φρονῶ καὶ ἐγὼ, καὶ πάντες οἱ θέλοντες ἐπισταμένως νὰ ἐξετάσωσι περὶ τούτου τὴν ἑαυτῶν συνείδησιν.

Ἀρχομαι λοιπὸν ἀπὸ τοῦ ὀρισμοῦ καὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ πολέμου.

*) Λόγος Χ. Σολιώτου ἀξιωματικοῦ τοῦ ἐλλ. στρατοῦ ἀναγνώστῃς ἐν τῇ φιλολογικῇ συλλόγῳ ὁ «Παρνασσός».

[ΠΑΡΘΕΝΩΝ — ΕΤΟΣ Β'.]

Ὡς εἶπον ἤδη, τινὲς μὲν ὥρισαν τὸν πόλεμον ἀναγκαῖον κακὸν, ἄλλοι δὲ εἶπον «εἰάν θέλῃς τὴν εἰρήνην, προετοιμάζου εἰς πόλεμον», κατὰ τὸ ἀρχαῖον ῥωμαϊκόν, Si vis pacem para bellum, ἀλλ' ὑπὸ τὴν γενικωτάτην ἐκφράσιν ἡ λέξις πόλεμος σημαίνει πάλιν παρατεταμένην μεταξὺ δύο ἢ πλειόνων δυνάμεων, τεινουσῶν ἵνα περιωρίσωσιν, ὑποτάξωσιν ἢ καταστρέψωσιν.

Οὕτως ὑπολαμβάνομένου, ἡ κατάστασις τοῦ πολέμου ἐστὶν ἡ φυσικὴ κατάστασις παντὸς ὅ,τι ὑπάρχει. Οὕτως οὐδὲν ὄν ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ μὴ τείνον νὰ ὑποτάξῃ, ἀλλοιώσῃ ἢ καταστρέψῃ τὰ ἄλλα ὄντα. Ὑπάρχει γενικός τις νόμος ἀπορροφήσεως ἢ ποθέσεως ἐξ οὗ οὐδὲν διαφεύγει, οὐδ' αὐτὴ ἡ καλουμένη φύσις ἀνόργανος.

Καὶ πρῶτον ὁ ἄνθρωπος, τὸ λογικώτερον ὄν, ἐκ τῶν γνωστῶν τῆς φύσεως διατελεῖ εἰς διηνεκὴ πόλεμον πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα, ἐξ ὧν τὰ μὲν ὑποτάσσει, τὰ δὲ πολεμεῖ, ὑποτάσσει τὸν ἵππον, τὸν κύνα, τὸν βοῦν, τὸν ἐλέφαντα, πολεμεῖ τὰς τίγρεις καὶ τοὺς λέοντας, φονεύει τὰς δορκάδας, τοὺς λαγούς καὶ τὰ πτηνὰ, καὶ πλείστα ἄλλα ζῶα χρησιμεύοντα εἰς τροφήν αὐτοῦ.

Ἐπειτα τὰ ζῶα διατελοῦσιν εἰς πόλεμον κατὰ ἤδη, κατατρωγόμενα πρὸς ἀλληλα, καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἀνοργάνῳ φύσει τὰ διάφορα αὐτῆς στοιχεῖα ἀντιμάχονται καὶ συνεπάγονται γενικὴν πάθησιν ἢ ἀλλοίωσιν.

Ἡ κατάστασις τοῦ πολέμου ὑπάρχει κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, εἰς τὸν ἠθικὸν καλούμενον κόσμον. Ἐκάστη ἰδέα ἀποκρούει τὰς ἰδέας τὰς διαφορετικὰς ὅπως ὑπάρξῃ μόνῃ καὶ πολεμεῖ τὰς φυσικὰς δυνάμεις, ἐξ ἀντιθέτου δὲ αἱ φυσικαὶ δυνάμεις τείνουσιν ἵνα πνίξωσι τὴν ἰδέαν. Ἐντεῦθεν προέρχεται ὥστε τὸ ὄν αὐτὸ μᾶλλον πολυσύνθετον πάντων τῶν ἄλλων, ὁ ἄνθρωπος, διατελεῖ εἰς διηνεκὴ πόλεμον πρὸς τὸν ἄνθρωπον τὸν ὁμοίον του καὶ πρὸς τὴν φύσιν.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει πεποιθήσεις καὶ